

**Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя**

**Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Кафедра музичної педагогіки та хореографії**

ОП Хореографія
зі спеціальності 024 Хореографія

ПОЯНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

**«Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: Свято
Івана Купала»**

Костенко Богдани Анатоліївни

Науковий керівник:

Ростовська Юлія Олександрівна,

доцент, кандидат педагогічних наук

Керівник творчої роботи:

Пархоменко Олександр Миколайович,

доцент, кандидат педагогічних наук

Рецензент:

Реброва Олена Євгеніївна,

доктор педагогічних наук, професор

Допущено до захисту _____

в.о. завідувача кафедри музичної педагогіки та хореографії

доцент Олена КОВАЛЬ _____

Ніжин – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні основи реалізації кваліфікаційної роботи «Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: Свято Івана Купала»	
1.1 Характеристика українських народних традицій та обрядів у контексті створення кваліфікаційної роботи.....	7
1.2 Аналіз джерельної бази кваліфікаційної роботи: обряд Івана Купала.....	14
1.3 Втілення обряду Івана Купала у творах видатних українських митців.....	23
Висновки до першого розділу.....	32
РОЗДІЛ II. Художні особливості творчого кваліфікаційної роботи «Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: свято Івана Купала».....	34
2.1. Ідейно-тематичний аналіз хореографічного твору.....	34
2.2.Композиційно-архітектонічна будова хореографічної постановки.....	37
2.3.Характеристика музичної основи та сценографія хореографічної композиції.....	41
Висновки до другого розділу.....	46
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	55

ВСТУП

Велике значення для українського народу мають обряди і звичаї, що являють собою невід'ємну частину повсякденності і є одним з найважливіших засобів збереження української ідентичності. В них відображена не лише етнічна своєрідність, але й історія, моральні цінності, естетика та ментальність. Звичаї, обряди, так само як і мова, дають змогу людям відчувати себе єдиним народом.

Звичаї українського народу тісно пов'язані з традиційним світоглядом, що був сформований протягом століть і несе в собі ознаки вірувань дохристиянського періоду. Навколишні зміни призводили також до змін й традицій святкувань, окрім цього трансформувалися обрядові дійства: деякі складові зникли з часом або були заміщені іншими, проте їх сутність та сакральний сенс збереглися.

Українська народна творчість тісно пов'язана із звичаями та обрядами, якими люди керувались щоденно, адже обряди охоплювали все життя людини від народження до смерті, але сучасний світ постійно змінюється, і традиційні обряди та свята не залишаються осторонь цих змін, а навпаки дозволяють поєднати традиційні елементи з сучасним мистецтвом.

Одним з основних обрядів українського народу є свято Івана Купала, яке відноситься до літніх календарних обрядів і вважається одним з найбільш магічних свят в українській культурі. Це свято супроводжувалось такими традиціями та обрядами, як стрибки через вогонь, купання, плетіння вінків та пускання їх на воду та найцікавішим пошуком квітів папороті.

Українські народні обряди і традиції навіть на сучасному етапі завжди викликають інтерес, адже вони є важливою частиною культурної спадщини нації. Не залишилась осторонь і я, адже мене завжди приваблювали українські звичаї та обряди, їх милозвучність, співучість та танцювальність.

Саме тому темою нашої кваліфікаційної роботи - творчого проекту було обрано: **« Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: Свято Івана Купала».**

Мета кваліфікаційної роботи - полягає у хореографічному втіленні українського народного обряду Івана Купала.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- здійснити аналіз українських народних обрядів;
- розглянути український народний обряд Івана Купала як першооснову нашої хореографічної постановки;
- прослідкувати втілення обряду Івана Купала у творах видатних українських митців;
- розкрити ідейно-тематичне та композиційне рішення хореографічної постановки;
- обґрунтувати засоби виразності кваліфікаційної роботи «Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: Свято Івана Купала».

Новизна кваліфікаційної роботи полягає у:

- ✓ пластичному втіленні власного бачення хореографічної композиції на основі обряду Івана Купала;
- ✓ використанні сучасних хореографічних технік та творчого підходу до інтерпретації обряду;
- ✓ застосуванні власних підходів до репетиційної роботи з виконавцями, оригінального поєднання форм роботи.

Практичне значення кваліфікаційної роботи. Наша кваліфікаційна робота на тему: «Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: Свято Івана Купала» націлена на збереження та відновлення інтересу до традиційних народних обрядів, що особливо важливо у контексті збереження культурної спадщини України та подолання тенденції втрати традицій у сучасному світі.

Завдяки композиційному та сценографічному рішення, матеріал нашої роботи може слугувати майбутнім хореографам чи професійним балетмейстерам джерелом інформації для власних хореографічних композицій або подальших мистецьких досліджень. Участь танцівників у кваліфікаційній роботі сприятиме підвищенню їх виконавського рівня, розширенню акторського діапазону, набутті досвіду роботи із балетмейстером-постановником.

Очевидною є просвітницька та виховна роль кваліфікаційної роботи, яка надає можливість танцівникам та глядачам поглибити знання про народні традиції та обряди України, зокрема такий давній язичницький обряд Івана Купала, та побачити його сучасну хореографічну інтерпретацію.

Апробація кваліфікаційної роботи. Окремий епізод постановки «Свято Івана Купала» було показано на конкурсі «Покрова Dance»

Досвід реалізації кваліфікаційної роботи відображений у доповіді на V Всеукраїнській студентській науково – практичній конференції «Мистецька освіта очима молодого науковця» (15 листопада 2022 року, Ніжинського державного університету ім. М.Гоголя) на тему: «Характеристика українських народних обрядів: свято Івана Купала як джерельна база хореографічної постановки творчого проекту».

Структура та обсяг пояснювальної записки. Пояснювальна записка складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (26 найменувань), додатків (14). Загальний обсяг роботи - 64 сторінок, з них основного тексту - 45 сторінок.

**РОЗДІЛ I. Теоретичні основи реалізації кваліфікаційної роботи
«Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: свято
Івана Купала»**

***1.1. Характеристика українських народних традицій та обрядів у
контексті створення кваліфікаційної роботи***

Український народ має довгу і багату історію, яка відобразилася в його культурі. За багато століть існування, українці створили свій унікальний світогляд та спосіб життя. Це проявилось у їх звичаях, святах, обрядах та фольклорі. Українські традиції містять в собі життєву мудрість та настанови, які допомагають людям керувати взаєминами між собою та з природою. Вони відображають духовні цінності кожної людини та всього народу загалом.

Кожен народ має свої унікальні звичаї, традиції та свята, які розвивалися протягом багатьох століть. Це є невід'ємними елементами культури, які допомагають об'єднувати людей в єдину націю. Українські звичаї, традиції та обряди допомагають людям керувати найменшими та найскладнішими повсякденними справами, а також відображають духовність народу та його цінності. Кожна нація повинна пишатися своєю культурою та старатися зберігати та просувати її у світі [1].

Традиції - це те, що передається від покоління до покоління як загальноприйняте, загальнообов'язкове, перевірене минулим досвідом, необхідне для існування колективу чи держави. Головна мета традиції полягає в тому, щоб закріпити та відтворити усталені способи життя, поведінку та мислення в нових поколіннях. Усі традиції втілюються через звичаї, свята та обряди. Звичаї можуть бути різними в залежності від культури, нації, регіону тощо. Вони виникають і розвиваються у процесі історичного розвитку суспільства.

Обряд - це символічна дія, яка є частиною традиції і має певну цінність для групи людей, що її здійснюють. Обряди можуть бути пов'язані з релігією, святкуванням подій або відзначенням важливих етапів у житті людини, наприклад, весілля, хрестини, похорони тощо[1].

Традиції, звичаї та свята відіграють важливу роль у відродженні українського народу, збуджуючи його національну свідомість та гідність. Ці елементи національної культури є основою формування моральних норм і культури поведінки, а також національного надбання.

Художні твори також відіграють важливу роль у формуванні світогляду і духовному розвитку особистості, а також акумулюють духовний досвід попередніх поколінь і передають його майбутнім. Звичаї, обряди і традиції, які відображені в художніх творах, допомагають виховувати у читача почуття національної гідності, турботи за людей, милосердя та прагнення до доброчинності[7].

Видатний філософ та письменник Григорій Сковорода був переконаний, що людина може бути сильною завдяки своїй громадянській позиції, любові до рідної землі та духовних цінностей свого народу. Вже з дитинства, людина повинна відчувати прив'язаність до всього, що її оточує, до звичаїв та обрядів свого народу, до пісень, які співаються в родині[7]

Народні традиції, звичаї та обряди об'єднують минуле і майбутнє народу, поєднують старші та молодші покоління. Завдяки національним особливостям, особистість може зберігати наступність традицій та звичаїв свого народу, продовжувати шлях його соціального та культурного розвитку [7].

Одна з найцікавіших сторінок української культури – історія свят. Календарні обряди та свята були важливою системою в культурі народу, оскільки визначали розпорядок життя людини на протязі року. Внутрішня календарна обрядовість виникла з двох чинників: сезонності природи та стадіальності процесу життєдіяльності людини.

Сезонність природи давала початок чотирьом циклам календарних обрядів: весняному, літньому, осінньому та зимовому. Кожен цикл був пов'язаний з відповідними природними явищами та видами сільськогосподарської діяльності.

Крім того, календарна обрядовість мала свої стадії, які відображали процес життя людини. Наприклад, період весіль був пов'язаний зі сезоном, коли було можливо укласти шлюби, період готування запасів на зиму та час культу буття і продовження роду.

Календарні обряди та свята були не просто релігійними або державними святами, вони були важливою складовою культури народу та відображали його життя, традиції, звичаї та цінності. Кожне свято було пов'язане з радістю, спілкуванням, розвагами та частуванням, що давало можливість народу згуртуватися та відчувати себе частиною спільної культури[10].

Весняний цикл починався зі *Стрітення* (15 лютого) та «зустріччю Зими з Літом», яка була важливим святом. Стара Зима і молоде Літо сперечалися між собою про те, хто має йти, а хто повертатися. Якщо ставало тепліше, то Літо перемагало Зиму, а якщо холодніше - Зима. Цього дня всі уважно стежили за змінами погоди, а діти грали у різні ігри, що символізували боротьбу Зими з Літом.

Цикл обрядів, який проганяв зиму та відзначав прихід весни, продовжувався на *Масляну*. Це свято святкувалось у честь пробудження природи восени і залишилося просто часом веселого дозвілля з деякими елементами ритуалістики. Масляна майже не зазнала впливу зі сторони християнства.

Весняний період календарних свят мав на меті забезпечити успішний врожай, тому ритуали та магічні дії, спрямовані на закликання весни, тепла, дощу та птахів, були важливими (*Стрітення*, *Обретіння*, *Явдохи*, *Теплий Олекса*, *Благовіщення*). У народі *Явдоху* (14 березня) вважають умовним початком весни та нового року для слов'ян[14].

Великдень (Воскресіння Христове) завжди був головним весняним святом у народі, яке поєднувало давні язичницькі та церковні обряди. Великдень припадає на весняне рівнодення та символізує перемогу Світла над Темрявою, Дня над Ніччю, Тепла над Холодом. Ритуальний цикл Великодня включає Страсний тиждень з Вербною неділею та Чистим четвергом, Великдень (Паску) та Світлий (Великодній) тиждень з Радунцею (шанування предків) та Світлим (Волочильним) понеділком[14].

Весна є періодом, коли пробуджуються людські почуття, тому ритуали спрямовані на розваги молоді, ворожіння, оберегові дії, ритуальні співи веснянок, гаївок, водіння хороводів та дарування дівчатами писанок хлопцям.

У ритуальних співах, хороводах та іграх («Просо», «Воротарі», «Володарі», «Зельман», «Навчу я, навчу», «Зося-чорнуся») відображаються любовно-шлюбні мотиви, такі як залицяння, сватання, заклики до одруження, «переспівування» пар, що відображають надії дівчат на вдале заміж

Найрізноманітнішим є літній обрядовий цикл, який тривав від кінця травня до перших свят на пошану нового урожаю. Це був час поклоніння основним стихіям природи - сонцю, воді та рослинам, які були життєдайними для землеробів. Літні святкування також включали підготовку до осінньої весільно-шлюбної пори, оскільки об'єднували чоловічі та жіночі елементи [14].

Одним з центральних свят літнього календаря було **купальське свято**. Купальська обрядовість, що припадає на ніч з 6 на 7 липня, була пов'язана з магічною силою води та поклонінням божеству любові та родючості - Купалі. У літньому циклі також значне місце займали танці та співи, що супроводжувалися музикою та народними інструментами. Це був час радості та веселощів, коли люди забували про проблеми та насолоджувалися життям у повній мірі.

Обряди, пов'язані зі змінами природи, були важливою складовою культури прадавніх слов'ян. Осінній цикл обрядів відбувався в той самий час,

коли збирали врожай. Осінній цикл завершає собою календарно-обрядове коло року. Він не являє собою цілісну систему, а лише вбирає в себе розрізнені обряди та народні звичаї, які характеризуються передзимовим станом природи та приготування до зими і зимових свят.

В сьогоденному розумінні границі осіннього циклу охоплюють період від перших днів серпня (день пророка Іллі) до кінця листопада (дня святого Пилипа), після чого слідує зимовий піст, що іменується Пилипівкою і триває до Різдва. Він охоплює такі важливі християнські свята та обряди: Спаса, Семена, Успіння та Різдва Пресвятої Богородиці, Покрови, святого Дмитра, Кузьми та Дем'яна, Михайла Архистратига [15].

Зимовий цикл в українській традиції поєднує землеробські та родинні мотиви, а також пов'язаний з міфами про народження всесвіту. Цей цикл починається з Введення, коли земля починає спочивати, і триває до перехідних свят Стрітання та Обретіння, які сповіщають про наближення весни.

У *Різдвяному* циклі свят, що триває від Святвечора до Водохреща, значна увага приділяється обрядам, які спрямовані на забезпечення здоров'я, щастя та достатку. Колядування та щедркування – це ритуальні пісні, які виконувалися з метою сповістити про народження світу та побажати багатого життя та щедрого врожаю господарям осель та їхнім домочадцям. Також у цей час проводилися обряди, пов'язані з вшануванням роду та поминанням померлих. У Святвечір дітей виряджали до родичів та близьких з дарунками й кутею, а також поминали душі померлих[15].

Згідно з дослідженнями, зимовий обрядовий цикл в українській традиції поєднувався з поворотним моментом в природі - зимовим сонцестоянням. Це може пояснити значення цих обрядів та свят для народу, який ставився до них з особливим розумінням та повагою.

Усі ці обряди та традиції пов'язані з культом природи та поклонінням божествам, які вважалися найважливішими для забезпечення достатку та

родючості землі. Вони передаються з покоління в покоління та досі є невід'ємною частиною культурної спадщини українського народу.

Велике значення для українців має сімейна обрядовість. Вона включає в себе звичаї та обряди, які виникли в різні епохи і пов'язані з бажанням забезпечити щастя, багатство та благополуччя сім'ї, а також захистити її членів від злих сил. Серед них особливе місце належить сімейним святкам, а також обрядам, пов'язаним з народженням, одруженням та смертю людини [15].

Традиційна сімейна обрядовість включає в себе ритуали, пов'язані з біологічним циклом існування людини. Це пологова, весільна та поховально-поминальна обряди, які освячували перехідні або етапні моменти в житті громади та окремої людини.

До великої групи обрядів належать ритуали вікових ініціацій. Вони мали на меті дати можливість людині перейти від однієї соціальної або вікової групи до іншої. Під час цих ритуалів ініціації поетапно відбувалося відокремлення людини від старого оточення, розрив її з минулим, входження до суспільства та колективу заново, але вже в новому статусі[14].

Складною системою ритуалів є весільна традиція, яка супроводжує створення нової сім'ї. Ці ритуали складаються з трьох етапів: передвесільного (сватання, заручини, оглядини, домовини, підготовка до святкування), власне весілля та післявесільного періоду.

Ці обряди можуть тривати від декількох місяців до півроку і мають декілька цілей. По-перше, вони допомагають знайомити родини молодят та сватів між собою. По-друге, вони допомагають підготувати нову сім'ю до її господарських обов'язків і ввести її в громаду. По-третє, вони допомагають молодятam підготуватися до нових соціальних та сімейних обов'язків[14].

Підготовка до весілля включала в себе велику кількість обрядів. Один з найважливіших – дівич-вечір, який відбувався в оселі молодої. Також необхідно було випікати головний обрядовий хліб – коровай та запросити гостей, які відвідували оселі окремо молодої та молодого, оскільки їхні

родини ще не були офіційно з'єднані. Після цього розпочиналось власне весілля – драматичне дійство, що було супроводжене музикою, співами, танцями, іграми та набувало характеру народного свята.

Давню історію має поминальна обрядовість українців, яка містить багато архаїчних елементів. Один з них - це вірування у душу померлого, яка переходить у світ предків і залишається з родиною. Тому важливою метою похоронної обрядовості є забезпечення незворотного переходу душі у світ загинувших і захист живих від негативного впливу духів.

Похороння в Україні було тісно пов'язане з християнською традицією, але зберегло велику кількість дохристиянських звичаїв і обрядів. Один з них - це обов'язкова ритуальна трапеза для всіх присутніх після похорону, на якій подають коливо, яке символізує поживу для душі загинувшого, і мед, який символізує славу. Сьогодні, хоча більшість українців віддає перевагу сучасним традиціям похоронної обрядовості, багато архаїчних елементів все ще збереглися і можуть бути помічені в різних регіонах країни[15].

Прийняття християнства на Україні було важливою історичною подією, яка вплинула на нашу культуру та ідентичність. Християнська культура додала нові традиції та звичаї до нашої національної культури, але вона не знищила її. Натомість, християнська культура на Україні стала взаємодіяти з традиційною культурою та навіть збагачувати її.

У народній усній творчості і звичаях українців збереглися ознаки зустрічі традицій староукраїнської та християнської культур. Ці традиції стали невід'ємною частиною життя українців і складають плоть і кров наших звичаїв. Наприклад, на Різдво без куті, Великодня - без писанок, Святої Тройці - без клечання не обходиться жодне святкування.

Навіть свято Купала та інші дохристиянські традиції залишаються важливими для українців. Зелене гілля застосовувалося нашими предками для захисту від нечистих духів, які, вірять, прокидаються разом з воскресінням природи. Українська усна народна творчість містить багато

прикладів збереження дохристиянських традицій, які стали невід'ємною частиною української культури[15].

Іван Купала є традиційним дохристиянським святом з усіма стародавніми українськими атрибутами, а Ладо - це богиня плодючості та кохання в язичницькій міфології. Раніше, до прийняття християнства на Україні, на час Різдва Христового святкувалося зимове поворотне свято сонця, що супроводжувалося ворожінням на майбутній рік.

Сьогодні у різдвяних звичаях можна побачити багато дохристиянських елементів, які використовувалися для закликання добробуту, багатства та щастя в різні сфери життя людей, такі як врожайність, мисливство, весілля та подорожі. Всі ці звичаї співаються у колядках та відображаються у звичаях, таких як розставляння дванадцяти полін, приготування дванадцяти святвечерніх страв, закликання на вечерю Мороза, Вовка, Чорної бурі та злих вітрів, Дідуха на покутті та сіна на столі. Усі ці традиції мають глибокий зв'язок з природою та місцевою культурою, які сповнюють душу людей могутньою силою та мистецтвом[15].

Незважаючи на те, що деякі з цих звичаїв можуть здатися архаїчними, деякі з них досі зберігаються в українському суспільстві та мають важливе культурне значення. Багато народів вірять, що той, хто забуває свої традиції, ризикує загубити свій шлях та життя.

Видатний український поет і художник Тарас Шевченко звертав увагу на те, як важливо бути пов'язаним із своїм корінням та не забувати звичаї своїх батьків. У своїх творах він наголошував на необхідності зберігати культурну спадщину та пам'ятати про те, що це є частиною нашого життя та історії[15].

Тож, українська культура, яка розвивалась та збагачувалась протягом багатьох століть є багатшаровою та різноманітною. Збереження традицій та культури свого народу є важливою складовою нашої ідентичності. Наші пращури творили духовну культуру, яка відображала їхні переживання та бачення світу.

У цій культурі було багато символів, обрядів та вірувань, які стали складовою частиною нашої культурної спадщини і яку ми маємо зберігати та передавати майбутнім поколінням.

1.2. Аналіз джерельної бази кваліфікаційної роботи: обряд Івана Купала

Одним з найдавніших свят дохристиянського періоду у східних слов'ян – вважається **Свято Купала** – традиційне старослов'янське свято, яке після запровадження християнства відзначалося уніч перед Івановим днем 24 червня за старим (7 липня – за новим) стилем. В наші часи це свято асоціюють із сонцеворотом. Воно уособлює собою народження літнього сонця – Купала.

Святкування дня сонцестояння або літнього свята кохання притаманні багатьом народам: Midsommar (середина літа) – у шведського народу, Saint jeans (Святого Жана) – у французького народу, Flakagajt (День полум'я) – у албанського народу, Sobotka - в польського народу, Kresu den (Вогняний день) – в словенського народу, Яновден – у болгарського народу, Івана Купала – у східнослов'янських народів[14].

Вперше у писемних згадках свято Купала відмічене у Волинському (1262 рік) літописі. Також божество «Купала» згадано в Густинському літописі (XVII століття). Достовірних відомостей про існування у слов'ян-язичників бога Купало, як зазначається в Густинському літописі, наразі немає.

Існують свідчення, що пантеон богів великого князя київського Володимира Святославовича нараховує лише наступних богів: Періна, Хорса, Дажбога, Стрибога, Симаргла і Мокоша. Згадується Купало в Іпатіївському літописі (1262 рік), але в ньому описані події «напередодні Івана дня на самі купалья» [26].

Існує думка, що Купало з'явився у народних уявленнях у вигляді фольклорної персоніфікації свята. Про це свідчать, наприклад, пісні. В деяких регіонах Русі це свято мало назву Ярилин день, проте це не суперечить тому, що свято весняного рівнодення також пов'язують з Ярилом.

Цей бог являв собою втілення весни, розквіту і кохання, тому його божествами-представниками були Купідон та Камадева. Обряди купальських ігор визначали пари суджених, а наступний день, Февронії Русальниці, був уявленням оберегу сім'ї та любові. В стародавні часи, починаючи з цього дня, і до Петра зазвичай гралися весілля [26].

У пізніший період до цього дня церква приурочила християнське свято Іоанна Хрестителя, який здійснював обряд хрещення у водах Йордану. Злиття язичницького та християнського свята призвело до того, що цей день почав називатися Іван Купала.

Не дивлячись на змістовні зміни, цей язичницький обряд зберіг свої риси, що притаманні архаїчним звичаям, наприклад, ряження в зілля, розпалювання вогнищ, співи стародавніх пісень, зокрема пісні-закликання: «Купало Купайло, де ти зимувало, зимувало в лісі, ночувало в стрісі, зимувало в пір'єчку, літувало в зіллячку!».

Традиційною кульмінацією свята було стрибання через полум'я вогнища, купання у річці, опускання вінка у воду, а також спалення опудал Купала та його жіночого втілення Марени (Мари, Марини). Також згадуються обряди із утоплення їх у водоймі чи погребіння у землі аж до наступного літа [26].

Деякі дослідники висловлювали припущення, що назва «Купало» зовсім не від слова «купатися». Це ім'я божества з коренем «куп», що означає «з'єднання». Звідси і походять слова «сукупити», «купність». Такого трактування не підтримував видатний український історик, етнограф, етнопсихолог М. Костомаров. Він вбачав у цьому святі християнське походження.

Щодо походження назви «Купала» у цього дослідника досить цікаве припущення, не позбавлене логіки. Учений схиляється до думки про співзвучність слів «Купало» і «купатися». Він зазначає, що Іван і Купало – одна і та ж особа: *«Українці свято Різдва Івана Предтечі називають Іван Купало. Що б означала ця назва і як би ми її розуміли, якби нічого не знали про народні ігри в цей день? Купало означає той, що купає, як напр. лякало – той, що лякає і т. п. Виходить, ім'я Іван Купало можна було б перекласти як Іван, який купає чи омиває»*[26].

На думку академіка Олексія Соболевського, пам'ятка XVI ст. «Житіє Володимира» послужила джерелом для Густинського літопису і у ній Купала називається «бісом».

Автор «Синопису Руської Історії 1679 року» Інокентій Гізель називає Купала то богом, то бісом: *«Пам'ять того ж Купала-бога ще тримається по деяких селах у стороні Руській. Збирається молодь чоловічої і жіночої статі, плетуть собі вінки з деякого зілля і вшановують, обперізуються ними, а ще на цьому бісовому ігрищі розпалюють вогонь і навколо нього нечестиво ходять і скачуть. Співають пісні ганебного Купала, часто повторюють його ім'я, перескакують через вогонь, самих же себе цьому бісу Купалу в жертву приносячи»* [26].

Перші згадки про Купала дають змогу зробити висновок про сприйняття його в якості дохристиянського божества, яких можна порівняти із ідолами, що були встановлені на пагорбах Києва в часи правління Князя Володимира. Проте, згадок про ідола Купала серед інших язичницьких богів Початковий літопис не згадує. Все це призвело до того, що суперечки навколо питання про Купала як дохристиянського старослов'янського бога досі залишаються актуальними[26].

На українських землях впродовж часів купальські звичаї піддавалися змінам. Свій вплив надавали локальні відмінності, які не усюди однаково збереглися – особливо на Поліссі, як одній з найбільш архаїчних зон слов'янства. Напередодні свята Купала традиційно збирали трави із

віруванням у їхні чудодійні властивості. Протягом року їх використовували в якості лікувальних.

Купальські обряди, що відбуваються напередодні свята («ніч напередодні Івана Купали»), складають складний обрядовий комплекс, що включає: збирання трав і квітів, плетіння вінків, прикраса зеленню будівель, розпалювання багать, знищення опудала, перестрибування через багаття або через букети зелені, обливання водою, ворожіння, відстеження відьми, нічні безчинства тощо[26].

Свято розпочиналося у заздалегідь домовлених місцях, переважно біля водойм. Молодь виготовляла опудала Купала та Марени, богині темної ночі, страшних сновидінь, привидів та хвороб. Існувало повір'я, що Морена ковтає Сонце взимку, тому наші предки потім спалювали або топили у воді опудало злої богині.

Дівчата створювали вінки з польових квітів та перед заходом сонця прямували на береги річок. На святі на народних інструментах грали музики, можна було почути звуки скрипки, цимбалів, сопілки. Дівчата, ставши в коло і взявшись за руки, ходили навколо опудал Купала й Марени та співали пісні. Головним мотивом у дівочих співах була тематика кохання. Побрані пари теж традиційно приходили на берег річки, але участі в цих співах не брали [26].

У стародавні часи вважалося, що купальські обряди мають магічну дію, а купальські вогні володіють жертвними і очищувальними якостями. Купальське вогнище, як згадується в переказах, володіє потужною силою магії. Крізь полум'я купальського вогнища стрибали усі.

Таким чином вважалося, що людина очищається. Окрім цього, існувало вірування, що коли закохані хлопець і дівчина стрибають через вогнище, взявшись за руки, і після стрибку їх руки залишаються з'єднаними, то молоді, побравшись, все життя будуть разом [26].

Проте, у цьому видовищі можна побачити й інший бік – спортивний. Кожний намагався стрибнути через вогнище якнайвище та якнайдалі, не

забуваючи й про те, щоб стрибок був гарним. А в давнину, якщо жінка відзначила Івана Купала і не побувала біля вечірнього багаття, її вважали відьмою.

Потім розпочиналися насичені танцями і піснями нічні гуляння, які в певні кульмінаційні моменти переростали в екстатичний характер. Потужний викид енергії життя, вибух радості і щастя, вочевидь, сприяв досягненню стану найвищого емоційного піднесення, ритуального ототожнення енергії з енергією природи, яка, як свідчили народні вірування, набувала в ніч Купала найбільшого рівня сили (цієї ночі навіть дерева могли переходити з місця на місце).

Потужність виявів радості і піднесення поступово переходив в просвітлену тугу не спішних дівочих хороводів на березі та обряду опускання вінків на водяну гладь. Цей обряд мав на меті наворожити судженого, довідатись про свою долю. Обов'язковими були ворожіння, оскільки вважалося, що купальські обряди - магічні, а купальські вогні – жертвні і очищувальні [14].

Одним з найбільш романтичних повір'їв Купала є цвіт папороті, який нібито з'являється в святкову ніч. Перекази свідчать, що папороть квітне миттєво у найкоротшу ніч у році. Вважалося, що цю міфічну квітку може знайти лише молодик, який є неодруженим, або не має братів чи сестер.

Квітку здобути було вкрай нелегко через те, що її оберігає нечиста сила. Тим не менш, якщо це вдасться., то щасливчик заволодіє даром передбачати майбутнє, здібність розуміти мову звірів і птахів, отримає цілющі властивості та здатність знаходити скарби, заховані у землі[14].

Страхітливі народні перекази про витівки нечистої сили, що перешкоджає розшукати цю квітку, використав у своєму оповідання «Вечір напередодні Івана Купала» М. Гоголь. До образу чарівної квітки папороті зверталися Ю. Крашевський («Квітка папороті»), В. Дунін-Марцинкевич, Я. Купала («В купальську ніч», «Курган»), Я. Колас («Ніч, коли папороть

росте»), В. Короткевич («В ту ніч», п'єса «Колиска чотирьох чарівниць») [14].

Купальські дійства зафіксовані у прислів'ях та приказках: «Зелене Купало з літа упало», «Догодуй бджолу до Івана – буде врожай огірку та горіхів», «Купальська ніч зоряна – вродять гриби». Про них згадують у своїх поезіях народний поет України І. Павлюк (народ. 1967 р.), поетеса із Західної України М. Влад (1940-2017), українського поета, дослідника скіфської старовини Б. Мозолєвського (1936-1993), поетеси, художниці з Львівщини М. Павленко (народ. 1973 р.) [26].

Проте, поетичні функції купальського фольклору можна назвати одним з найбільш вузьких місць теми вказаного обряду. Комплексно поетику українські вчені не досліджували. Виключення складають передмови до збірників і підкреслення деяких окремих аспектів. Перш за все, на це впливала зацікавленість дослідника.

Аналогічні спроби робились і у білоруській фольклористиці. Ця тема висвітлена у розділі праці білоруського літературознавця, фольклориста і історика *Арсеня Ліса* (1934-2018). Зокрема, її можна вважати першою характеристикою образу Купала, спираючись на матеріали білоруських пісень. Пісні, що супроводжують обряд – одне за найбільш надійних джерел для з'ясування його змісту[15].

Однак, вже перші записувачі купальських пісень відзначали їхню недостатню інформативність не лише щодо семантики обрядів, а й передачі загального їхнього змісту. Ще наприкінці XIX століття український археолог, етнограф та педагог Х. Ящуржинський (1852-1923) зауважив, що «більшість купальських пісень нагадують весільні».

Не дивлячись на те, що, на думку Ящуржинського, «купальські пісні дуже мало відобразили зміст обряду», він зауважує у них такі обрядодійові мотиви як «купання і втоплення обрядового опудала – Купала, Кострубонька або Марени». Ці пісні автор і вважає найдавнішими, мотивуючи це тим, що

«вони тісно пов'язані з обрядом очищення як провідним у купальському святкуванні»[15].

Оскільки з часу Ящуржинського загальна кількість купальських текстів істотно не змінилося, нічого іншого, ніж приєднатися до думки авторитетних попередників, не залишалося й **О. Дею** (1921-1986) – видатному українському літературознавцю, фольклористу, автору праць з історії української літератури, журналістики, фольклористики та книгознавства. Він також вважав, що *«в купальських піснях, що дійшли до наших днів, обрядове і звичаєве вже стерте часом»*[15].

І все ж попри те, що, на думку вченого, «купальські пісні дуже мало відобразили зміст обряду», він зауважує в них такі обрядо-дійові мотиви, як «купання і втоплення обрядового опудала – Купала, Кострубонька або Марени». Ці пісні автор і вважає найдавнішими, мотивуючи це тим, що «вони тісно пов'язані з обрядом очищення як провідним у купальському святкуванні»[26].

Обрядова канва купальського свята надзвичайно насичена, багатоваріантна в межах єдиної парадигми. Першочергову роль у купальській обрядовості відіграє *хоровод-коло*, кружляючи в якому до безсилля й стану запаморочення, учасники досягали стану просвітлення, злиття з матінкою-Природою. Колективність відчуття цього екстатичного стану була ознакою дійовості купальських обрядів українського народу.

Різноманіття музичних купальських мотивів поряд із текстами пісень, загалом свідчить про характер купальських танків навколо вогнища, зміну настрою і темпоритму – радісне піднесення чергувалося із смутком, повільним руху по колу [26].

Перша дія цієї обрядової містерії відбувалася напередодні купальської ночі. Увечері хлопці й дівчата збиралися окремими гуртами за селом. Коли починало темніти, йшли до лісу. У лісі чи під лісом на галявині робили гільце, оздоблювали його різнобарвними польовими й городніми квітами, настромлювали на верхівку вінок з барвінку.

Навколо цього гільця сідали подвійним колом: мале коло (6 дівчат), сидить навколо самого гільця й тримає його, а друге – значно ширше, а то й подвійне-потрійне – трохи далі.

Концентричними колами навколо гільця визначався малюнок хороводу, який до певної миті перебував у нерухомому стані. На віддалені від дівчат парубки за допомогою тертя сухих гілок роздобували «живий вогонь», після чого розпалювали багаття. При цьому дівчата намагалися зробити вигляд, що не помічають хлопців.

В той час, коли вогнище набирає свою силу, дівчата встають і починають повільно танцювати в хороводі навколо гільця, при цьому від них можна почути купальські пісні. Ці пісні адресувалися до хлопців. Головний мотив співів – «Час тобі, Іваночку, женитися...». Хлопці від багаття відгукуються: «Ой не час, не пора, ой ще ж моя дівчина молода...»[24].

Після цього парубки з різних боків вривалися в хоровод дівчат із спробою захопити гільце. В свою чергу, дівчата не дають цього зробити, хоровод розсипається – дівчата розбігаються навкруги із фрагментам гільця, а хлопці ловлять своїх обраних.

Шматки гільця кидали в полум'я і гуртувалися навколо вогнища так, щоб кожен хлопець тримав за руку свою обраницю. Далі розпочинається спільний хоровод. Подальші хороводні танці, як відзначає С. Килимник, мають уже «дуже жвавий характер», а веселе збудження, задаючи темп хороводам, дедалі наростає[20].

Наступні акти купальського дійства - це танці довкола багаття, стрибання скрізь вогонь, опускання вінків на поверхню води, купання тощо. Кожна з цих обрядодій супроводжується співами й танцями, які в деякі кульмінаційні моменти набувають екстатичного характеру: хороводне коло розкручується із шаленою швидкістю, тим самим втілюючи енергію вогню (замість пісень у ці моменти молоді люди голосно вигукують); прояв бурхливих веселощів біля вогнища поступово загасає і переростає в обрядодії на воді.

Одним із обов'язкових атрибутів свята Івана Купала є *купальський* вінок – символ дівочої цноти, долі, щастя. Вінок – дівоча прикраса, оберіг, який плетуть із квітів та листя. Тільки незаміжня жінка має право його носити. Назва вінка змінювалася від етнографічного району України: веноч, чільце, лубок, коробу ля, теремок, кодина, фес, корона, цвіток, квітка, косиці [20].

За традицією, в ночі або вранці, на світанку, з 6 на 7 липня дівчата для вінка збирали цілющі трави, які мали особливу магічну силу. Із зібраних трав, потайки від парубків, протягом дня плели вінки. Кількість їх могла бути різна: один, два три, але вони мали обов'язково складатися із дванадцяти рослин з лікарськими властивостями.

По закінченню святкових забав, дівчата приступали до найцікавішого дійства купальського обряду – *ворожіння на вінках*. Дівчата діставали з-за пазухи приготовлені свічки, прикріплювали до вінка, запалювали і пускали по річці свої віночки, спостерігаючи за ними.

Якщо вінки сходилися або рівно пливли, то це до шлюбу; якщо крутиться на місці або вінок течія несе подалі – доведеться чекати наступного свята Івана Купала; якщо вінок опустився на дно – коханий розлюбить; у кого вінок плаває найдовше – найщасливіша дівчина; якщо вінок пливе далеко і там зупиниться біля берега - туди і заміж піде [21].

На початку XX століття купальський обряд поступово почав зникати. Сьогодні він існує у «відродженій» формі інсценізованого обряду. Але хоча магічний зміст ритуалів відійшов у минуле, а святкування набуло мистецького значення, все ж головні язичницькі ритуальні дійства до нас дійшли – це плетіння вінків дівчатами і пускання їх на воду; вшанування купальського дерева хороводами; розпалювання багаття та стрибання через вогонь; ритуальна купіль; спалювання або потоплення деревця чи опудала; влаштування ритуальної вечері.

На сучасному етапі православна церква України й протестанти і зараз переважно не підтримують традиційних святкувань Купала, визнаючи лише

назву «Різдво Івана Предтечі», проте деякі парафії Українського греко-католицької церкви в останні роки народні традиції підтримують.

В Україні одним із наймасовіших є щорічне святкування Купала у Національному музеї народної архітектури та побуту України в Пирогові. У 2016 році свято зібрало кілька сотень шанувальників народних традицій, а сам вечір закінчився концертом українських гуртів «ТІК» та «The ВЙО» [26].

1.3. Втілення обряду Івана Купала у творах видатних українських митців

Обряди та традиції Івана Купала знайшли своє відображення у творчості видатних українських митців. У фольклорі свято Івана Купала представлено в піснях, легендах, оповіданнях, віршах. Наприклад, у пісні «Ой, на Івана Купала» розповідається про купальське багаття, у легенді «Цвіт папороті» розповідається про чарівну квітку, яка дарує щастя і багатство.

У мистецтві обряд Івана Купала знайшов відображення в живописі, літературі, музиці, кіно. У живописі свято Івана Купала зображували такі художники, як Іван Айвазовський, Іван Труш, Олександр Мурашко, Івана соколова, Генріха Семирадзького, Миколи Пимоненко[9].

Картина Генріха Семирадзького «Ніч Івана Купала» є яскравим втіленням обряду Івана Купала. Художник зобразив на полотні всі основні елементи свята, які символізують очищення, відродження, любов, щастя та родючість. Ця картина слугує яскравим прикладом того, як мистецтво може відобразити народну культуру і традиції. Твір Г. Семирадзького є свідомством того, як споконвічні традиції та обряди можуть бути втілені у мистецькому вираженні та збережені для наступних поколінь [11].

На картині Миколи Пимоненко «Віночок на Івана Купала» зображена молода дівчина, яка сидить на березі річки і плете вінок. Вона одягнена в традиційний український одяг: сорочку, фартух і вінок із квітів. На її обличчі

відображено захоплення і радість від дійства. Це полотно чітко відтворює обряд плетіння вінків, який є одним із найважливіших обрядів Івана Купала. Вінок символізує дівочку цноту, долю і щастя. Дівчата, які плели вінок, вірили, що він допоможе їм знайти нареченого і вдало вийти заміж.

Картина Пимоненко є не тільки художнім твором, а й цінним джерелом інформації про обряди та традиції українського народу. Вона відображає дух і культуру України. Твір М. Пимоненко «Віночок на Івана Купала» є одним із найвідоміших і найулюбленіших творів українського мистецтва. Вона є цінним джерелом інформації про обряди та традиції українського народу, а також відображає дух і культуру України [4].

Картини І. Соколова «Дівчата ворожать в ніч під Івана Купала» і «Ніч на Івана Купала» наповнюються особливим ліричним настроєм. Полотно «Дівчата ворожать в ніч під Івана Купала» занурює нас в атмосферу загадкової ночі, коли молодь збирається разом, щоб відзначити Івана Купала. Картина передає моменти веселої гри та загадкових обрядів, що супроводжують це святкування. Яскраві фарби та гра світла створюють відчуття чарівництва та надії, що цей вечір принесе щось особливе [5].

«Ніч на Івана Купала» переносять нас у таємничу ніч, де природа сама оживає і зливається з магією свята. Обриси дерев і квітів стають більш реалістичними, але водночас зберігають якийсь загадковий характер. Місяць, що світиться на небі, додає драматизму цій картині й надає їй особливої глибини та містичної атмосфери (Додаток 4).

Обидві ці картини І. Соколова чудово передають важливість і загадковість Івана Купала в українській культурі, а також ліричний настрій цього свята, сповненого чаклунства і надії.

У літературі мотиви Івана Купала зустрічаються у творах Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Панаса Мирного. У музиці мотиви Івана Купала знайшли відображення у творах Миколи Лисенка, Станіслава Людкевича, Мирослава Скорика.

Наприклад, у пісні Миколи Лисенка «Ой, на Івана Купала» є яскравим втіленням обряду Івана Купала. У пісні описуються традиційні обряди та звичаї, які молоді люди виконували в ніч на Івана Купала. У пісні також згадуються інші традиційні обряди Івана Купала, такі як плетіння вінків, ворожіння на ромашці, збирання квітів папороті.

Пісня «Ой, на Івана Купала» є одним із найпопулярніших українських народних творів. Вона була написана в 1875 році і досі залишається популярною серед українців. Пісня є цінним джерелом інформації про традиції та звичаї українського народу [20].

Розглянемо деякі приклади втілення обряду Івана Купала у пісні Миколи Лисенка «Ой, на Івана Купала»:

- плетіння вінків - у пісні йдеться про те, що дівчата плетуть вінки з квітів. Цей обряд був поширеним в Україні та інших слов'янських країнах. Вважалося, що вінки, які сплели на Івана Купала, мають магічну силу.
- купівля в річці - у пісні йдеться про те, що дівчата купуються в річці. Цей обряд також був пов'язаний з магією. Вважалося, що купання в річці в ніч на Івана Купала допомагає очиститися від гріхів і залучити удачу.
- віщі на вінках - у пісні йдеться про те, що дівчата пускають вінки по воді. Якщо вінок потоне, то дівчина не скоро вийде заміж. Якщо вінок зацвіте, то дівчина скоро вийде заміж.
- стрибки через багаття - у пісні йдеться про те, що молоді люди стрибають через багаття. Цей обряд був пов'язаний з очищенням від зла і залученням щастя.

Пісня «Ой, на Івана Купала» є яскравим і барвистим описом обряду Івана Купала. Вона дозволяє нам познайомитися з традиціями та звичаями українського народу, які існують вже багато століть[20].

Язичницька сутність, містичність та шлюбно-еротичні мотиви купальського обряду привертали увагу багатьох дослідників та митців. Завдяки народному обряду з'явилися такі мистецькі шедеври, як опера С. Писаревського «Купала на Івана»; фольклористична праця Л. Українки

«Купала на Волині»; А. Вахнянин опера «Купало»; оповідання М. Гоголя «Ніч проти Івана Купала»; кінофільм Ю. Іллєнка «Вечір на Івана Купала»; фольк-опера Є. Станковича «Коли цвіте папороть». Остання 40 років була під забороною і лише у 2017 році на сцені Львівської опери відбулася її світова прем'єра [25].

У фольклористичній праці Лесі Українки «Купала на Волині» обряд Івана Купала представлений як складний і багатогранний язичницький ритуал, який відбиває світогляд і вірування українського народу. У праці авторка описує різні обрядові дійства, які відбуваються в ніч на Івана Купала, а також їхнє символічне значення.

Леся Українка підкреслює, що обряд Івана Купала є важливим елементом української культури. Він відображає традиції і вірування українського народу, а також його прагнення до щастя і благополуччя [13, 21].

Обряд Івана Купала дуже яскраво втілений у праці Лесі Українки «Купала на Волині», вона описує різні обрядові дійства, які відбуваються в ніч на Івана Купала, а також їхнє символічне значення. Ця праця дозволяє зрозуміти, як обряд Івана Купала відображає традиції і вірування українського народу [13, 21].

В опері Анатолія Вахнянина «Купало» обряд Івана Купала є одним з центральних сюжетних елементів. Він символізує пробудження природи, любові та надії. Так, у першій дії опери, у сцені на лісовій галявині, дівчата і хлопці готуються до святкування Івана Купала. Вони співають і танцюють, плетуть віночки, шукають квіти папороті. Ця сцена є яскравим і барвистим зображенням народного свята [2].

У другій дії, у сцені на березі річки, відбувається обряд купання в купальській росі. Цей обряд символізує очищення і оздоровлення. Героїня опери, Одарка, мріє про кохання і щастя. Вона пірнає в річку, щоб знайти своє щастя.

У третій дії, у сцені в лісі, відбувається обряд ворожіння на віночках. Дівчата пускають свої віночки по воді. Якщо віночок потоне, дівчина не вийде заміж у цьому році. Якщо віночок пристане до берега, дівчину чекає щасливе кохання.

Тобто, обряд Івана Купала у опері Вахнянина відтворений з великою художньою майстерністю. Композитор використав традиційні українські пісні та танці, щоб створити яскраву і колоритну картину народного свята[2].

Микола Гоголь написав оповідання «Ніч проти Івана Купала» або «Вечір проти Івана Купала» з циклу «Вечори на хуторі біля Диканьки» у 1830 році. У цьому оповіданні автор описує святкування одного з найбільш загадкових і магічних обрядів в українській культурі - Івана Купала.

В оповіданні М. Гоголя «Ніч проти Івана Купала» обряд Івана Купала втілений у декількох образах і символах, а саме:

- основний образ обряду - це квітка папороті, яка, за народними повір'ями, цвіте лише на одну ніч у році, на Івана Купала. Квітка папороті має магічні властивості: вона дарує щастя, багатство, здоров'я і виконання будь-якого бажання. У оповіданні Петро, закоханий у дочку заможного козака, погоджується продати душу чорту, щоб отримати квітку папороті і одружитися з дівчиною.

- інші символи обряду - це купання в річці, ворожіння на вінках, стрибки через багаття. Купання в річці символізує очищення від гріхів і набуття нової сили. Ворожіння на вінках - це спосіб дізнатися про своє майбутнє. Стрибки через багаття - це обряд очищення від нечистої сили[6].

У оповіданні Гоголь також зображує традиційні святкові гуляння. Молодь збирається в лісі, співає, танцює, водить хороводи. На святі присутні і відьми, які ворожать і шкодять людям.

Обряд Івана Купала в оповіданні Гоголя відтворює народні вірування і звичаї. Він є важливим елементом сюжету і допомагає розкрити тему кохання і людської долі.

Однак, оповідання Гоголя також відзначає загадковий та містичний характер цього свята. Наприклад, під час одного з обрядів герої спостерігають, як рослини та квіти оживають і набувають особливого сяйва. Вони також бачать тіні духів та вогню в нічному лісі, що надає святу особливого чарівного аспекту[6].

У кінофільмі Юрія Іллєнка «Вечір на Івана Купала» (1968 р.) обряд Івана Купала представлений у своєрідному, авторському вигляді. З одного боку, режисер намагається відтворити традиційні елементи цього свята, з іншого боку, він вносить у них свої власні інтерпретації.

У фільмі також представлені такі обрядові дії, як ворожіння на квітці папороті, стрибки через вогнище, пускання вінків на воду. Ці дії мають символічне значення і пов'язані з традиційними віруваннями українців [22].

Обряд Івана Купала у кінострічці не є просто відтворенням традицій. Режисер Ю. Іллєнко надає йому нового, філософського змісту. У фільмі обряд Івана Купала символізує боротьбу добра зі злом, світла з темрявою. Так, є сцена, у якій Петро зустрічається з чортом в лісі. Чорт приймає образ молодої жінки, яка називає себе Марією.

Однак ця жінка є просто спокуса, яку чорт створює, щоб спокусити Петра. Таким чином, обряд Івана Купала у фільмі «Вечір на Івана Купала» є не просто традиційним святом, а й важливим елементом сюжету. Він допомагає розкрити філософський зміст фільму та показати боротьбу добра зі злом у світі[22].

Дослідимо приклади втілення обряду Івана Купала у фільмі:

- купівля в річці. У фільмі цей обряд представлений у сцені, в якій молоді дівчата купаються в річці. Вони співають пісні, бавляться, а потім стрибають через багаття. Ця сцена є яскравим і барвистим зображенням української природи та традиційної народної культури.

- плетіння вінків. У фільмі цей обряд представлений у сцені, в якій дівчата плетуть віночки з квітів і трав. Вони співають пісні, розповідають

казки та легенди про Івана Купала. Ця сцена є символом дівочої краси та молодості.

- ворожіння на квітці папороті. У фільмі цей обряд представлений у сцені, в якій Петро намагається знайти квітку папороті. Він вважає, що якщо знайде її, то зможе знайти свою долю. Ця сцена є символом людської жаги до щастя та кохання.

- стрибки через вогнище. У фільмі цей обряд представлений у сцені, в якій молоді люди стрибають через багаття. Цей обряд вважається символом очищення від зла і негативу.

- пускання вінків на воду. У фільмі цей обряд представлений у сцені, в якій дівчата пускають віночки на воду. Вони вірять, що якщо весільний вінок потоне, то дівчина не вийде заміж у цьому році. Ця сцена є символом дівочої мрії про кохання і сім'ю[22].

В цілому, обряд Івана Купала у фільмі «Вечір на Івана Купала» є важливим елементом сюжету та допомагає розкрити філософський зміст фільму.

Українські композитори, такі як А. Вахнянин (автор «Купало»), Б. Підгорецький (автор «Купальської іскри»), М. Леонтович (автор «На русалчин великдень») і Є. Станкович (автор фольк-опери «Коли цвіте папороть») створили своєрідний рекорд за кількістю звертань до обряду Купало. Це свідчить про використання народного обряду, зокрема купальського, у жанрі опери як цінного джерела для вивчення народного світосприйняття і музично-обрядового фольклору.

Фолк-опера Євгена Станковича «Коли цвіте папороть» (1978 р.) є одним із найзначніших творів української музичної класики. У ній композитор втілює давній український обряд Івана Купала.

У опері «Коли цвіте папороть» обряд Івана Купала представлений у трьох діях. У першій дії показано підготовку до свята. Молоді люди збирають квіти, плетуть віночки, готують смішні маски. У другій дії відбувається сама купальська ніч. Молоді люди пускають вінки на воду,

стрибають через багаття, шукають цвіт папороті. У третій дії показано, як обряд Івана Купала закінчується. Молоді люди знаходять кохання і щастя [24].

Композитор використав у опері елементи народної музики, щоб передати атмосферу обряду Івана Купала. У першій дії звучать веселі, життєрадісні пісні, які передають атмосферу свята. У другій дії звучать більш драматичні, напружені мелодії, які підкреслюють таємничість і загадковість купальської ночі. У третій дії звучать знову ж таки веселі, оптимістичні мелодії, які символізують щастя і любов[25].

Обряд Івана Купала в опері «Коли цвіте папороть» є не лише важливим сюжетним елементом, а й символом української народної культури. Він передає дух і традиції українського народу, його віру в силу природи і в любов.

Обряд Івана Купала є одним із найважливіших елементів української культури. Він символізує перехід від зими до літа, від темряви до світла. У опері «Коли цвіте папороть» Євген Станкович вдало втілює цей давній обряд, передаючи його атмосферу і значення[25].

У опері «Купальська іскра» композитора Бориса Підгорецького обряд Івана Купала є одним із головних сюжетних елементів. Він відображає народні вірування, звичаї та обряди, пов'язані з цим святом [8].

У першій дії опери ми бачимо, як молоді люди готуються до купальських гулянь. Вони збирають квіти, плетуть вінки, ворожать на майбутнє. У цьому епізоді композитор використав народні пісні та мелодії, що створює атмосферу свята [17].

Друга дія опери повністю присвячена обряду Івана Купала. На лісовій галявині молоді люди співають, танцюють, ворожать. У центрі подій - героїня опери Маруся, яка ворожить на своє майбутнє. Вона плете вінок із квітів і пускає його по воді. Якщо вінок потоне, то Маруся не вийде заміж, якщо ж вінок приб'ється до берега, то її чекає щасливе заміжжя.

У третій дії опери обряд Івана Купала закінчується. Молоді люди прощаються з літом і зустрічають осінь. Обряд Івана Купала у опері «Купальська іскра» є яскравим і колоритним зображенням народного життя. Композитор майстерно використав народні пісні та мелодії, що створює атмосферу свята та віру в диво.

В опері М. Леонтовича «На русалчин Великдень» обряд Івана Купала є центральним сюжетним моментом. У опері Леонтовича обряд Івана Купала представлений у декількох аспектах. По-перше, це свято молодості та любові. Молоді люди збираються разом, щоб повеселитися та знайти свою долю.

По-друге, це свято природи. Люди вірять, що в цю ніч природа набуває чарівної сили. По-третє, це свято очищення. Люди вірять, що у ніч на Івана Купала можна очиститися від гріхів і почати життя з чистого аркуша[12].

Леонтович майстерно відтворив у опері атмосферу свята Івана Купала. Він використав народні пісні та танці, щоб створити яскравий і колоритний образ цього свята. Розглянемо приклади відображення обряду Івана Купала в опері Леонтовича:

- пісня «Ой, гори, ой світи місяченьку» - це одна з найвідоміших пісень про Івана Купала. Вона виконується у першому акті опери і створює атмосферу свята.

- танці русалок - це яскраве і колоритне видовище. Русалки танцюють у річці, заманюючи до себе Андрія.

- бенкет русалок - це сцена, в якій Андрій повинен відгадати загадку русалок. Бенкет відбувається у підводному царстві русалок, і він сповнений чарівної атмосфери [16].

Опера Леонтовича «На русалчин Великдень» є одним із найважливіших творів української оперної класики. Вона є яскравим втіленням народних традицій і обрядів, зокрема обряду Івана Купала.

Отже, мистецькі втілення обряду Івана Купала є чудовою першою репрезентацією купальської обрядовості засобами музики, танцю, слова чи

кольору. Кожен режисер, хореограф, музикант, письменник чи художник сценарист по-особливому передає зміст обряду, зображає характер та внутрішній світ героїв своїх творів, простодушність та щирість українського народу.

Висновки до першого розділу

1. Досліджено, що українські народні звичаї, свята, традиції та обряди є невід'ємними елементами культури нашої країни. Календарні обряди та свята є важливою системою в культурі народу, оскільки визначали розпорядок життя людини на протязі року. Сезонність природи давала початок чотирьом циклам календарних обрядів: весняному, літньому, осінньому та зимовому.

Кожен цикл був пов'язаний з відповідними природними явищами та видами сільськогосподарської діяльності. Календарні обряди та свята були не просто релігійними або державними святами, вони були важливою складовою культури народу та відображали його життя, традиції, звичаї та цінності. Стрітення, Масляна, Благовіщення, Великдень, свято Івана Купала, Спас, Успіння та Різдво Пресвятої Богородиці, Покрова, та інші обряди та традиції, пов'язані з культом природи та поклонінням божествам, передаються з покоління в покоління та досі є невід'ємною частиною культурної спадщини українського народу.

2. Визначено, що одним із найдавніших свят дохристиянського періоду у східних слов'ян вважається Свято Купала, яке припадає на 7 липня за новим стилем. Сьогодні цей язичницький обряд зберігає свої риси, що притаманні архаїчним звичаям, наприклад, ряження в зілля, розпалювання вогнищ і стрибання через нього, співи пісень. Проте, впродовж довгого часу купальські звичаї змінювалися. Великий вплив мають локальні відмінності на всій території України.

Обрядова канва купальського свята досить насичена. Першочергову роль у купальській обрядовості відіграє хоровод. Одним із обов'язкових атрибутів свята є купальський вінок. По закінченню святкових забав, дівчата приступали до ворожіння на вінках. На сучасному етапі православна церква України й протестанти і зараз переважно не підтримують традиційних святкувань Купала, визнаючи лише назву «Різдво Івана Предтечі», проте деякі парафії Українського греко-католицької церкви в останні роки народні традиції підтримують.

3. Проаналізовано, що видатні українські митці у своїх творах неодноразово зверталися до народних обрядів та традицій. Свято Івана Купала знайшло своє відображення у живописі, літературі, музиці, кіно. Так, художники І. Айвазовський, І. Труш, О. Мурашко, Г. Семирадський, М. Пимоненко зобразили на своїх полотнах основні елементи цього свята. Їх твори слугують цінним джерелом інформації про обряд Івана Купала.

У літературі мотиви цього язичницького свята зустрічаються у творах Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, М. Коцюбинського, П. Мирного, М. Гоголя та інших. Мотиви Івана Купала втілили композитори М. Лисенко, С. Людкевич, М. Скорик та інші.

Завдяки народному обряду Івана Купала з'явилася опери М. Леонтовича («На русалчин великдень», С. Писаревського «Купала на Івана» та А. Вахняніна «Купало»; фольк-опера Є. Станковича «Коли цвіте папороть», кінофільм Ю. Ілленка «Вечір на Івана Купала. Це свідчить про використання купальського народного обряду як цінного джерела для музично-обрядового фольклору.

РОЗДІЛ II. Художні особливості творчого проєкту «Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: свято Івана Купала»

2.1. Ідейно-тематичний аналіз хореографічного твору

Тема: українські народні обряди та традиції; свято Івана Купала

Ідея: довести цінність та вічність автентичних українських традицій у сучасному світі, відображаючи зв'язок людини з природою та могутність сили справжнього кохання

Надзавдання: показати глядачеві могутність українських купальських обрядів.

Конфлікт: мавок та дівчат через нерозділене кохання.

Наскрізна дія: створення єдиного святкового дійства, де кожен обряд та дія переплітаються маючи певний зв'язок один з одним, утворюючи цілісну історію і обрядовий цикл під час святкування.

Час дії: XXI століття, літо, вечір, ніч

Місце дії: Україна, Волинський регіон, околиці села, ліс, берег річки

Форма: хореографічна композиція

Стиль: народна стилізація

Жанр: казкова феєрія

Лібрето

Магічний ліс. Вдалині сходить сонце.

Серед високих, густих та запашних трав танцюють загадкові лісові Мавки. Вони з'являються перед нашими очима у формі граційних створінь, що зачаровують своєю красою, проте бажання помсти за нерозділене кохання та ранню смерть ніколи не покидало їх. Лісові істоти намагаються привернути увагу, кружляючи на галявині у магічному танці.

Десь неподалік розливався дзвінкий сміх дівчат і чарівна мелодія. Побачивши їх, Мавки ховаються в густій траві та поміж гілок дерев, спостерігаючи за дівчатами. З густого лісу з'являються дівчата, що збирають квіти для сплетення вінків до свята Івана Купала.

На галявині розцвітає море різнобарвних квітів, кожна з яких надає вінку дівчини неповторності. Дівчата радіють гарно сплетеному вінку, розпалюють вогнище та починають навколо нього заводити хороводи та грати в ігри.

Незабаром з лісу з'являються Мавки, які підглядали за дівчатами, вони заздрили та ображалися, що в них не було щасливого кохання. Дочекавшись, коли дівчата закінчать плести вінки, Мавки вибігають із-за хщів, намагаючись їх вкрати. Усе це переростає в запальні танці між дівчатами, які намагаються захистити та зберегти свої вінки, тоді як Мавки норовлять їх вкрати.

Танцюючи, Мавки зачаровують дівчат, і ті засинають. Прокинувшись, дівчата бачать, що Мавок немає, і вирішують, що це був лише сон. Після чого вони повертаються до галявини і продовжують гуляння, прикрашаючи головного персонажа свята – Купала (гільце) стрічками та вінками.

Гуляння завершується спусканням вінків на воду. Запускаючи вінки у воду та запалюючи свічки, кожна з дівчат сподівається, що саме її вінок не забере вода і його встигне схопити парубок.

Дійові особи та їх характеристика

Дівчата – ніжні, тендітні, мріють про щасливий шлюб з коханим; під час святкування купальської ночі – веселі, привабливі, щасливі, чуттєві, не сором'язливі. Це юні дівчата середнього зросту і витонченої статури. Вони мають крихкий стан – тонка талія, витончені руки з довгими пальцями. Високі груди, неширокі плечі, що виділяються.

Овальне обличчя обрамлене каштановими пасмами волосся. Вони спускаються легкими хвилями на плечі і спину. Темний колір волосся відтіняє світлу шкіру.

На обличчі виділяються мигдалеподібні очі насиченого зеленого блакитного, відтінку. Їх обрамляють довгі пухнасті вії. Вони відкидають тінь на покриті рум'янцем щоки. Коли дівчата сміються, їх очі немов іскряться, а під час смутку погляд стає м'яким і більш глибоким.

На високому лобі виділяються темні, витончено вигнуті брови. Тонкий, злегка кривий ніс надає особі дівчини грайливий вираз. За повними, чітко окресленими губами ніжно-рожевого кольору ховаються рівні перлинно-білі зуби. Високі вилиці і загострене підборіддя видають аристократичне походження красуні.

Мавка магічна істота, яка постає в образі дівчини та має струнку статуру, тонку талію. Великі світло – зелені очі та чорні брови привертають до себе увагу. Лісова красуня має довге волосся, яке прикрашене зеленою стрічкою. Вбрана дівчина – мавка в зелену сорочку, тому є дуже схожою на звичайних дівчат .

Маючи приємні, привабливі риси обличчя, довге волосся, Мавка була негативно налаштована до людей, адже вона не могла змиритися з нерозділеним коханням та ранньою смертю.

Мавки, танцюючи стають у коло і дуже швидко кружляють, а до танцю підіграє їм на дудці нечистий. Переважно танцюють парами. Своєю пристрастю до танцю, мавки водять хороводи на зелених луках, танцюючи приспівують.

2.2. Композиційно-архітектонічна будова та сценарно-композиційний план

Хореографічна драматургія

Експозиція. Ніч на свято Івана Купала. З гущавини лісу на галявину, упевнено й легко, виходять мавки.

Зав'язка.

На околиці села, гуртуються дівчата для ворожіння. Збираючи різнотрав'я, квіти, плетуть вінки і тихою ходою йдуть до річки біля лісу.

Етапи розвитку дії.

На березі річки дівчата водять хороводи, «спілкуються» кожна зі своїм віночком та спускають їх на воду й, в очікуванні того, що саме її вінок не забере вода і його встигне схопити парубок, завмирають на березі.

I ступень – Прокидаються мавки, починають гратися між собою, танцювати. Почувши сміх дівчат, лісові красуні ховаються в лісі.

II ступень – Дівчата плетуть вінки, радіють, що віночок гарно сплетений та індивідуальний у кожної і заводять невеликий танцювальний хоровод.

III ступень – Мавки вирішують поцупити в дівчат вінки. Боротьба за вінки.

Кульмінація. Мавки зачаровують дівчат.

Розв'язка. Мавки тікають з галявини до лісу, дівчата прокидаються

Фінал. Гуляння дівчат.

Музична драматургія

Основні частини	Назва музичного матеріалу	Такти	Тривалість
<i>Експозиція</i>	Музика невідомого виконавця	58	03 хв. 30 с.
<i>Зав'язка</i>	«Ой на Івана та на Купала» пісні джерела	76	03 хв.
<i>Розвиток дії</i>			
<i>I ступінь</i>	Музика Феніс Arhevarius Voran	15	00 хв. 30 с.
<i>II ступінь</i>	Музика Феніс Arhevarius Voran	15	00 хв. 30 с
<i>III ступінь</i>	Музика Феніс Arhevarius Voran	15	00 хв. 25 с.
<i>Кульмінація</i>	Музика Феніс Arhevarius Voran	57	01 хв. 57 с.
<i>Розв'язка</i>	Музика Arrival of the Queen of Sheba Davibk. lamb	25	01 хв.
<i>Фінал</i>	Музика Arrival of the Queen of Sheba Davibk. lamb	40	01 хв. 06 с.

Порядок та назви танцювальних епізодів

1. «Вихід мавок».

Мавки прокидаються, починають танцювати. Цей епізод триває 3 хв 30 сек.

В епізоді приймають участь.

Мавки:

1. Бутенко Дарина
2. Федоренко Анастасія
3. Костенко Богдана
4. Романенко Аліна
5. Лихо Діана
6. Потопальська Вероніка

«Вихід дівчат».

Поява дівчат на околиці села. В ньому приймають участь дівчата.

Тривалість епізоду 3 хвилини.

В епізоді приймали участь:

Дівчата:

1. Костенко Богдана
2. Бутенко Дарина
3. Лихо Діана
4. Федоренко Анастасія
5. Романенко Аліна
6. Потопальська Вероніка

«Зустріч дівчат з мавками».

Дівчата танцюють, мавки замислюють вкрати вінки. Тривалість епізоду 1хв.25с. В ньому приймають участь мавки та дівчата.

В цьому епізоді приймають участь:

Дівчата:

1. Федоренко Анастасія
2. Романенко Аліна
3. Лихо Діана

Мавки:

1. Бутенко Дарина
2. Костенко Богдана
3. Потопальська Вероніка

«Боротьба за вінок».

Мавки зачаровують дівчат, намагаючись вкрасти в них вінки. Починається боротьба за вінки між мавками та дівчатами, в ході якої лісові красуні зачаровують молодичок. Тривалість епізоду 1 хвилина 37 секунд.

Приймають участь мавки та дівчата.

Мавки:

1. Бутенко Дарина
2. Костенко Богдана
3. Потопальська Вероніка

Дівчата:

1. Федоренко Анастасія
2. Романенко Аліна
3. Лихо Діана

«Пробудження дівчат».

Продовження гуляння. Мавки тікають, пробуджуються дівчата і починається гуляння. Тривалість епізоду 1 хвилина.

В епізоді приймають участь:

Дівчата:

1. Костенко Богдана

2. Бутенко Дарина
3. Лихо Діана
4. Федоренко Анастасія
5. Романенко Аліна
6. Потопальська Вероніка

«Спускання вінків на воду».

Дівчата пускають вінки на воду. Тривалість епізоду 1 хвилина 6 секунд.

В епізоді приймають участь:

Дівчата:

1. Костенко Богдана
2. Бутенко Дарина
3. Лихо Діана
4. Федоренко Анастасія
5. Романенко Аліна
6. Потопальська Вероніка

2.3. Характеристика музичної основи кваліфікаційної роботи та сценографія

Музичний матеріал хореографічної композиції складається з наступних частин:

1. Музика невідомого виконавця.
2. Ой на Івана та на Купала - український ансамбль народних інструментів, ансамбль народної музики.
3. Музика Fenix Arhevarius Voran
4. Музика Arrival of the Queen of Sheba Davibk. lamb

Музика композиції звучить 11 хвилин 38 секунд зі зміною темпу.

Музичний розмір –4 /4

Темп: жвавий, швидкий, протяжний.

Характер – легкий та весняний.

Розглянемо окремо кожен розділ.

Частина 1. Матеріалом для музичного супроводу цієї частини є фонограма «Невідома музика». Тривалість 3 хвилини 30 секунд, 58 тактів.

Музичний розмір – 4/4.

Темп: жвавий.

Характер музики: легкий та весняний.

Частина 2. За музичний матеріал використана музика «Ой на Івана та на Купала» - український ансамбль народних інструментів, ансамбль народної музики: 76 тактів, тривалість – 3 хвилини.

Музичний розмір – 4 /4

Темп: жвавий.

Характер музики: легкий та весняний

Частина 3. Музичним матеріалом є музика Феніс Arhevarius Voran: 72 такти, тривалість – 2 хвилини 22 секунди.

Музичний розмір – 4 /4

Темп: жвавий.

Характер музики: легкий та весняний

Частина 4 За музичний матеріал використана музика Arrival of the Queen of Sheba Davibk. lamb: 36 тактів, тривалість – 1 хвилина 16 секунд.

Музичний розмір – 4 /4

Темп: жвавий.

Характер музики: легкий та весняний

Костюми

Сценічний костюм – це потрібна, необхідна і невіддільна складова художнього образу, яка подає глядачеві-спостерігачеві інформацію про місцину, годину дії, національних і місцевих рис театрального мистецтва і

допомагає виконавцям яскравіше розгорнути ідею твору. Концертні костюми, які народжені за мотивами народного одягу, різняться від фольклорних, тим, що вони адаптовані до глядацького сприйняття: краще виявляють і підкреслюють рухи артистів, надають допомогу створити певний настрій, посилюють насиченість та емоційність дії.

Збереження звичного покрою та вживання відповідних матеріалів для виготовлення театральних різновидів народного одягу, довершення підходящим взуттям і головними вборами піддержують дотримання манери фольклорного танцю. Властивим для прикраси концертних костюмів є насичення контрастними сполуками теплих і холодних барв.

При подібному вирішенні узори суттєво краще приймають з велетенської дистанції. У виконванні таких танків більш вагомі частини віртуозності, а в будові композиції - ускладнення хореографічного рисунка. Розширення тематики народної хореографії стало перед творцями костюма. Канон не просто забезпечувати комфортність, зручність при здійсненні трудних рухів, а поліпшувати прийоми його виразності.

На художньо-стильове рішення сценічного костюма впливає освітлення сцени, закони візуального сприйняття і замисел хореографічного твору, практична роль сценічного костюма, тенденції в побутовому одязі і корисний чинник. Підґрунтям проведеного розгляду розкрито певні правила стилізації одягу народно-сценічної хореографії: узагальнення, гіпербола деталей костюма або декорації, асоціативне вирішення.

Розгляд та розшукування спрямувань піднесення проектування костюма артистів-виконавців народно-сценічних танців, вираження їх художньо-композиційних особливостей, ступеня стилізації першоджерела, добротної трансформації в сучасні форми мати практичне ужиток в методиці проектування сценічного одягу. Тому, появляються перспективи наступних досліджень сценічного костюма з різноманітними підходами до фігур, покрою, пошиття, технік оздоблення і т. д.

Кожний елемент костюма зобов'язаний бути відповідним забарвленню, орнаменту і традиційним рисам, манерам одягатися відповідаючи етнічним вимогам. Одяг мусить являти собою одну прекрасну композиційну цілісність.

Розглянемо костюми героїв постанови – мавок та дівчат.

Мавки: зелені сукні. Мавка постає у яскравій зеленій сукні, яка символізує весну та літо із довгим зелено-чорним волоссям, босоніж (Додаток ..).

Дівчата: Дівчата вдягнуті в красиву жіночу вишиту сорочку, яка пошита з щільної білої тканини та оздоблена вишитим орнаментом. Голови покриті вінками. (Додаток ..).

Реквізит

Реквізит має дуже велике значення в хореографічних постановках, адже за допомогою нього можна створити необхідну атмосферу та більш точно передати глядачу певний образ чи дію

Реквізитом можуть бути як справжні речі, так і бутафорські предмети. Головне, щоб вони виглядали реалістично та вільно переміщались по сцені.

У своєму проєкті я також використовувала реквізит. Головним реквізитом були **вінки**. Віночки використовували дівчата, які плели їх з різноманітних польових трав і квітів та вірили в їх магічну силу.

У другому епізоді було використано **багаття**, біля якого дівчата водили хороводи та стрибали через нього, віривши в легенду про те, що дівчина, яка не зможе перестрибнути через нього є відьмою. Купальське вогнище виготовлене з натурального матеріалу – хмизу, який викладався на сцені у вигляді піраміди.

У сцені « Пробудження дівчат», головним реквізитом є **Опудало Купайла. (Гільце)**, саме його дівчата прикрашали різноманітними стрічками та вінками. Виготовлене воно було власноруч мною із гілок верби. В постановці його ставляли вертикально до землі і довкола нього танцювали

хоровод. Одним із штучних реквізитів є **стрічки**, вони використовувалися для прикрашання опудала.

В заключній частині дівчата імітували пускання на воду вінків в середині яких, горіли **свічки**. Задля безпеки та зручності виконавців використано електросвітильники у вигляді свічок.

Освітлення

Освітлення сцени є невід'ємною частиною будь-якої театральної постановки. Головним його завдання є освітлення не тільки сцени, а й безпосередньо головних героїв. Цей елемент допомагає у розкритті всієї сценічної події, яка розгортається на очах у глядача і посиленні враження від неї. До нього входять: гра тіней; колір. За допомогою освітлення можна спроектувати ту чи іншу місцевість, додати фарб та створити максимально приближений до ситуації колір та яскравість.

Для моєї хореографічної постановки одним з важливий завдань було створити правильний напрям світла, щоб танцівникам, які знаходилися на сцені добре освітлювали обличчя. Це досягається при використанні виносного світла і світла рамп. Ліхтарі виносного і бічного світла закріплені на необхідній висоті, щоб освітлення не потрапляло на голови глядачів, а висвітлювали зону трохи вище.

На передньому плані сцени були встановлені так звані рампи, які освітлювали сцену як зверху, так і знизу. У центральній частині залу розмістили ліхтарі.

Отже, у процесі здійснення творчого проекту «Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: Свято Івана Купала» я виступила не лише, як режисер-постановник, але і займалась вибором костюмів, підбором музики, лексики, яка б повною мірою могла охарактеризувати як героїв, так і дію, яка відбувалась на сцені.

Також, важливим чинником є підбір декорацій та деталей. На мою думку, це гарний досвід, який знадобиться у моїй подальшій професійній діяльності.

Висновки до другого розділу

1. У ході реалізації кваліфікаційної роботи «Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: Свято Івана Купала» нами було у повній мірі розкрито його художні особливості, а саме: створене лібрето хореографічної композиції; охарактеризовано головних героїв постановки – дівчат та мавок.

Сформульовано тему хореографічної постановки, ідею, визначено конфлікт, який побудований на основі лінії сюжету – дівчата та мавки; визначено надзавдання та наскрізна дія хореографічної постановки.

Вказано час та місце, де відбуваються зображені у хореографічній постановці події. Хореографічна композиція створена із використанням лексичного матеріалу стилізованих українського народно-сценічного танцю; застосовані дуетні та масові танцювальні форми. Постановка належить до жанру – казкова феєрія.

2. Досліджено композиційно-архітектонічну побудову, що вміщає у собі хореографічну та музичну драматургію. Сюжетну лінію поділено на епізоди; музичний супровід аналогічно поділено на етапи сюжетного розвитку; пораховано кількість тактів та створено діаграму довжини танцю.

Зазначено тривалість кожного епізоду та вказані герої, які з'являються у сцені. Здійснена характеристика музичного супроводу до кожного епізоду. Опрацьована інформація про виконавців, тексти пісень, історію створення музичних композицій та вказаний вплив певного музичного супроводу на розкриття ідейно-тематичного змісту.

3. Описано кожен елемент танцювального костюму головних персонажів та учасників масових танців; декорацій та реквізиту, що дає змогу повністю зануритись у сюжетну лінію та пережити події із головними героями. Проведено роботу із освітленням сцени, що доповнювало загальну картину сприйняття постановки глядачем. Усі названі компоненти роблять хореографічну постановку цілісною, виразною та доступною до сприйняття.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі роботи над кваліфікаційною роботою «Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: Свято Івана Купала» нами було проаналізовано велику кількість літературних, мистецтвознавчих та наукових джерел вітчизняних дослідників (В. Борисенко, П. Гоголобуцький, О. Кавунник, О. Найдєн, Л. Якиминська та інших) та на основі визначених завдань нами було зроблено наступні висновки:

1. Здійснений аналіз українських народних обрядів. Українська культура, яка розвивалась та збагачувалась протягом багатьох століть є багатошаровою та різноманітною. Збереження традицій та культури свого народу є важливою складовою нашої ідентичності. Наші пращури творили духовну культуру, яка відображала їхні переживання та бачення світу.

У цій культурі було багато символів, обрядів та вірувань, які стали складовою частиною нашої культурної спадщини і яку ми маємо зберігати та передавати майбутнім поколінням.

2. Проаналізовано джерельну базу кваліфікаційної роботи. У ході реалізації роботи було проведено докладний аналіз історичного контексту свята Івана Купала, вивчено народні обряди та їхню символіку. Крім того, були досліджені можливості сучасного хореографічного мистецтва для інтеграції народних елементів.

Кваліфікаційна робота «Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: Свято Івана Купала» відображає спробу поєднати багатовікову культурну спадщину України з сучасним мистецтвом і танцем. Проект мав на меті вивчення та інтерпретацію українських народних обрядів, пов'язаних із святом Івана Купала, з метою створення сучасних хореографічних вистав.

3. Прослідковано втілення обряду Івана Купала у творах видатних українських митців. Розглянутий український народний обряд Івана Купала як першооснову нашої хореографічної постановки.

Кожен режисер, хореограф, сценарист по-особливому передає зміст обряду, зображає характер та внутрішній світ героїв; за допомогою декорацій та сценічного простору передає атмосферу українського села, Купальської ночі, простодушності та щирості українського народу.

4. Розкрито ідейно-тематичне та композиційне рішення хореографічної постановки. Сформульовано тему хореографічної постановки, ідею, визначено конфлікт, який побудований на основі лінії сюжету – дівчата та мавки; визначено надзавдання та наскрізна дія хореографічної постановки. Вказано час та місце, де відбуваються зображені у хореографічній постановці події.

Хореографічна композиція створена із використанням лексичного матеріалу стилізованих українського народно-сценічного танців; застосовані дуетні та масові танцювальні форми. Постановка належить до жанру – казкова феєрія.

5. Обґрунтовані засоби виразності кваліфікаційної роботи «Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: Свято Івана Купала». важливим є і внутрішній вплив проекту на українське суспільство. Створення такої роботи залучає талановитих молодих хореографів, музикантів і митців, сприяючи розвитку мистецтва в Україні. Крім того, він підсилює почуття гордості серед українців щодо своєї культурної спадщини і заохочує молодь вивчати та передавати традиції попереднім поколінням.

Зазначено тривалість кожного епізоду та вказані герої, які з'являються у сцені. Здійснена характеристика музичного супроводу до кожного епізоду. Опрацьована інформація про виконавців, тексти пісень, історію створення музичних композицій та вказаний вплив певного музичного супроводу на розкриття ідейно-тематичного змісту.

Описано кожен елемент танцювального костюму головних персонажів та учасників масових танців; декорацій та реквізиту, що дає змогу повністю зануритись у сюжетну лінію та пережити події із головними героями.

Проведено роботу із освітленням сцени, що доповнювало загальну картину сприйняття постановки глядачем.

У цілому, кваліфікаційна робота «Українські народні обряди у сучасній хореографічній обробці: Свято Івана Купала» став важливим кроком у збереженні та популяризації української культурної спадщини через мистецтво. Він сприяє її передачі майбутнім поколінням і відображенню багатогранності та багатства культурної спадщини України. Нехай ця робота буде натхненням для подальших ініціатив у цьому напрямку та сприяє подальшому розвитку українського мистецтва і культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисенко В. К. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців. К.: Унісерв, 2000. 191 с.
2. Вахнянин А. Купало. Картина 1. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Zl5DvgXfm10&ab_channel=UkraineLeopolismuzzon%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D1%96%D0%B2%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 03.10.2023).
3. Вахнянин А. Купало. Картина 2. URL: https://www.youtube.com/watch?v=iWrnsRvVWTA&ab_channel=UkraineLeopolismuzzon%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D1%96%D0%B2%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 03.10.2023).
4. Вахнянин А. Купало. Картина 3. URL: https://www.youtube.com/watch?v=z430uA9ZeGg&ab_channel=UkraineLeopolismuzzon%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D1%96%D0%B2%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 03.10.2023).
5. Гоголь М. Вечір проти Івана Купала URL: <https://ukrclassic.com.ua/katalog/gg/gogol-mikola/1742-mikola-gogol-vechir-proti-ivana-kupala> (дата звернення: 03.10.2023).
6. Гоголь М. «Вечір проти Івана Купала» URL: https://www.youtube.com/watch?v=habe678k1DI&ab_channel=Audio--Book (дата звернення: 03.10.2023).
7. Голобуцький П. В., Карадобрій Т. А. Купала, Купайло // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон-Кю / редкол. В. А. Смалій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2008. 568 с.
8. Дитиняк М. Довідник. Українські композитори URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/13643/file.pdf> (СТ. 111) (дата звернення: 03.10.2023).

9. Кавунник О. А. Музична Гоголіана». URL: <http://lib.ndu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/764/1/57769864.pdf> (дата звернення: 03.10.2023).
10. Килимник С. І. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзуба, Л. І. Жуковський та ін.; НАН України, 2013. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article.6263>.
11. Композитор, який називав себе одним із основних стовпів галицького українофільства. URL: https://vgolos.ua/news/kompozitor-yakiy-nazivav-sebe-odnim-iz-osnovnih-stovpiv-galickogo-ukrayinofilstva_1408398.html (дата звернення: 03.10.2023).
12. Леонтович М. Опера "На русалчин Великдень" URL: https://www.youtube.com/watch?v=7UWWSC4t1v0&ab_channel=AcappellaLeopolisensemble (дата звернення: 03.10.2023).
13. Леся Українка. Зібрання творів : у 12 т. / Леся Українка ; АН УРСР ; [редкол.: Є. С. Шабліовський (голова) та ін.]. Київ : Наук. думка, 1975 - 1979. Т. 9 : Записи народної творчості. Пісні, записані з голосу Лесі Українки / [упоряд. та прим. О. І. Дея і С. Й. Грици ; ред. тому Ф. П. Погребенник], 1977. 428 с.
14. Мистецька освіта і культура України ХХІ століття: євроінтеграційний вектор : Зб. матеріали Міжн. наук.-творч. конф., Одеса, Київ, Варшава, 12-13 травня 2016, К. : НАККиМ, 2016. 288 с.
15. Найдено О. Купальські обряди на Полтавщині та Вінничині // Народне мистецтво. 2007. № 3-4. С.58-61.
16. Опера «На русалчин Великдень». Пісня «Ой, гори, ой світи» URL: https://www.youtube.com/watch?v=LUL9pPee4ho&ab_channel=AcappellaLeopolisensemble (дата звернення: 03.10.2023).
17. Підгорецький Б. В. Хорова сцена : з опери «Купальська іскра» : дія 1 : [для жіночого хору] / Б. Підгорецький ; лібретто Л. Яновської. Хорові сцени [Ноти] : з опер українських композиторів ХІХ– початку ХХ століть :

хрестоматія з хорового диригування для вищих і середніх музичних учбових закладів / [упорядник І. В. Шилова ; редактор І. В. Щербаков]. Київ : Музична Україна, 1991. С .159–181;

18. Підгорецький Б. В. Хорова сцена : з опери «Купальська іскра» : дія 2 : [для мішаного хору] / Б. Підгорецький ; лібретто Л. Яновської. Хорові сцени [Ноти] : з опер українських композиторів XIX– початку XX століть : хрестоматія з хорового диригування для вищих і середніх музичних учбових закладів / [упорядник І. В. Шилова ; редактор І. В. Щербаков]. Київ : Музична Україна, 1991. С .229–255.

19. Підгорецький Б. В. Хорова сцена : з опери «Купальська іскра» : дія 1 фінал : [для мішаного хору] / Б. Підгорецький ; лібретто Л. Яновської. Хорові сцени [Ноти] : з опер українських композиторів XIX– початку XX століть : хрестоматія з хорового диригування для вищих і середніх музичних учбових закладів / [упорядник І. В. Шилова ; редактор І. В. Щербаков]. Київ : Музична Україна, 1991. С .182–229;

20. Пісня «Ой на Івана Купала». URL: https://www.youtube.com/watch?v=YxGPF_lX91Y&ab_channel=MykolaDemchenko (дата звернення: 03.10.2023).

21. Українка Леся. Купала на Волині. Упоряд.: В. Комзюк, Н. Пушкар. Ковель: ТОВ «Ковельська міська друкарня», 2016. 44 с.

22. Фільм «Вечір на Івана Купала» (1968). Ю. Ілленко. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Uy5h0g47BJc&ab_channel=Film-OK (дата звернення: 03.10.2023).

23. Фішер Т. Еволюційник і «автодидакт» Анатоль Вахнянин. URL: <https://zbruc.eu/node/54940> (дата звернення: 03.10.2023).

24. Фольк-опера Євгена Станковича «Коли цвіте папороть» URL: <https://youtu.be/iIAbU3CT4TU?si=qL0dwTOdGU7M41pc> (дата звернення: 03.10.2023).

25. Шевчук-Назар Л. Новородження фольк-опери Євгена Станковича «Коли цвіте папороть» у Львові. URL: URL:

<https://opera.lviv.ua/novorodzhennya-folk-opery-yevgena-stankovycha-koly-tsvite-paporot-u-lvovi/> (дата звернення: 03.10.2023).

26. Якиминська Л. Купальська обрядовість в степовому Побужжі
// Календарна обрядовість у життєдіяльності етносу. Одеські етнографічні
читання. Одеса. 2011. С.351-355.

ДОДАТКИ

Дод.1 Вихід Мавок

Дод.2 Вихід дівчат

Дод.3 Зустріч дівчат з Мавками

Дод.4 Боротьба за вінок

Дод.5 Пробудження дівчат та продовження гуляння.

Дод.6 Спускання вінків на воду

Дод.7 Проекторне доповнення до експозиції «Вихід Мавок»

Дод.8 Проекторне доповнення до експозиції « Вихід дівчат»

Дод.9 Костюм дівчат

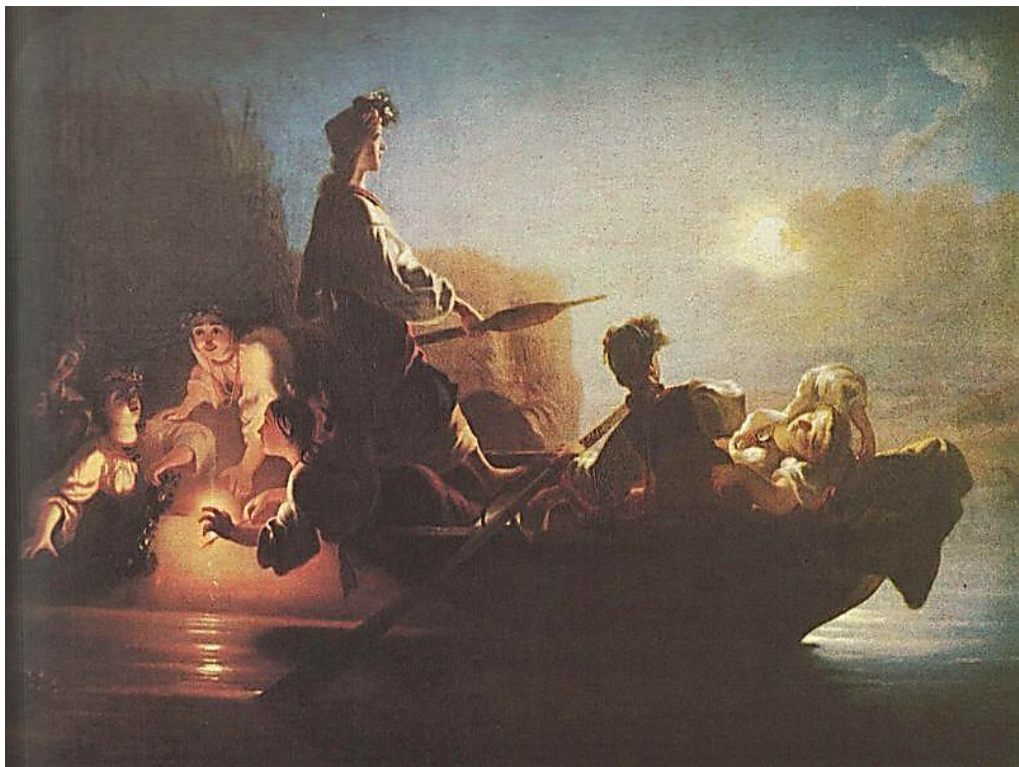
Дод.10 Костюм Мавок

Дод.11 Картина Генріха Семирадського «Ніч Івана Купала»

Дод.12 Картина Миколи Пимоненко «Віночок на Івана Купала»

Дод.13 Картина І.Соколова «Дівчата ворожать в ніч під Івана Купала»

Дод. 14 Картина І.Соколова «Ніч на Івана Купала»